มหายาน-มหาสังฆิกะ-ศาสนวงศ์: ความเข้าใจผิดในคัมภีร์ *ศาสนวงศ์* เรื่องการกำเนิดมหายาน

Mahayana-Mahasamghika-Sasanavamsa: Reconsidering the Discussions of the Origin of Mahayana Buddhism in Thai Buddhist Studies

เมธี พิทักษ์ธีระธรรม[1], สมบัติ มั่งมีสุขศิริ[2]

Maythee Pitakteeradham[1], Sombat Mangmeesuksiri[2]

[1]ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก และผู้จัดการศูนย์สันสกฤตศึกษา คณะโบราณคดี ม.ศิลปากร

[1]DCI Center for Buddhist Studies. Email: ptakteeradham@gmail.com

[2]Assist. Prof., Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. Email: sombat69@hotmail.com

บทคัดย่อ

หนึ่งในความเห็นของการกำเนิดพระพุทธศาสนามหายานในสังคมไทยที่ว่า “มหายานกำเนิดมาจากนิกายมหาสังฆิกะ โดยอ้างอิงหลักฐานจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์*” แต่เมื่อทำการตรวจสอบในรายละเอียดแล้วพบว่าเกิดจากความเข้าใจผิดโดยมีลำดับดังนี้

1. มีการเพิ่มเติมประโยคโดยตัวผู้แปลเองที่ทำให้เกิดความเข้าใจไปว่า นิกายมหาสังฆิกะทำให้เกิดมหายานขึ้นในสังคายนาครั้งที่ 2 ซึ่งไม่มีประโยคดังกล่าวในต้นฉบับคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ที่เป็นบาลี
2. ต่อมา นักวิชาการที่อ้างอิงถัดมาเข้าใจผิดคิดว่าต้นเหตุคือคัมภีร์*ศาสนวงศ์* แม้ไม่เห็นด้วยก็ตามแต่ไม่ได้ตรวจสอบ จึงโจมตีคัมภีร์*ศาสนวงศ์*แทนด้วยเหตุผลที่ว่าเพราะคัมภีร์ดังกล่าวเขียนเป็นภาษาบาลี จึงทำให้คนเชื่อไปตามนั้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความเห็นดังกล่าวไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด

คำสำคัญ: ศาสนวงศ์ มหายาน มหาสังฆิกะ สิริวัฒน์ คำวันสา

Abstract

One of the views of the origin of Mahayana Buddhism in Thai that has been pointed out “The Mahayana originated from the Mahasanghika by according to the evidence from the *Sasanavamsa*" for 60 years. But when we examined in detail, it was found that has been wrongly due to two reasons:

1. The translator added new sentences by himself that make to understand as Mahasanghika originated to the Mahayana in the Second Council. But there was no such sentences in the original Pali Sasanavamsa .

2. Later, the scholars have refered that mistaken point. Even though they disagreed this hypothesis, but didn't proof. They have criticized wrongly the *Sasanavamsa* written in the Pali language that make the others believe easily.

Therefore, as the above two reasons, it can be said that is a misunderstanding that has been passed down for a long time. In fact there is no truth in any way.

Keywords: Sasanavamsa, mahayana, mahasamghika, Siriwat Khamwansa

1. บทนำ

บทความนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการกำเนิดพระพุทธศาสนามหายานว่ากำเนิดมาจากนิกายมหาสังฆิกะซึ่งได้อ้างหลักฐานที่มีปรากฏพบอยู่ในคัมภีร์*ศาสนวงศ์* ซึ่งความเห็นดังกล่าวได้รับการกล่าวถึงและเผยแพร่มาช้านาน ช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาแวดวงวิชาการได้มีกระแสเกี่ยวกับการนำเรื่องนิกายมหาสังฆิกะมาทบทวนพิจารณาใหม่อีกครั้ง ซึ่งก็เป็นการเปิดทางให้ประเด็นอื่น ๆ ได้กลับมาทบทวนกันใหม่ หนึ่งในนั้นมีความเห็นที่สรุปว่า “ชาวพุทธไทยเชื่อว่ามหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะโดยต้นเหตุมาจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์*” ซึ่งบทความนี้จะนำข้อสรุปของทัศนะข้างต้นมาพิจารณาทบทวนใหม่อีกครั้งโดยจะชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่แท้จริงและลำดับกระบวนการที่นำไปสู่ความผิดพลาดและก่อเกิดความคิดเห็นดังกล่าวขึ้นมา

2. มหายาน-มหาสังฆิกะ-ศาสนวงศ์ โดยนักวิชาการไทย

การศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะความเข้าใจและมุมมองต่อประเด็นเรื่องนิกายมหาสังฆิกะเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนามหายานที่มักปรากฏแพร่หลายในตำราและบทความวิชาการด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของบ้านเรา

หากกล่าวถึงนิกายมหาสังฆิกะก็ดูจะเป็นตัวร้ายที่เล่าสืบต่อกันมาตามคัมภีร์ด้านประวัติศาสตร์ของฝ่ายเถรวาท และเหมือนเฉดสีแห่งความร้ายจะเข้มข้นขึ้นพร้อมกับการกล่าวโจมตีอย่างรุนแรงจากคัมภีร์ชั้นหลังที่เพิ่มความเห็นหรือการตีความของผู้ประพันธ์เข้าไปโดยอาศัยตำราต้นฉบับที่อ้างต่อกันมา แม้นักวิชาการด้านศาสนาบางท่านอาจไม่เห็นด้วยในแง่การกล่าวเกินกว่าเหตุโดยให้ความชอบธรรมแก่ฝ่ายมหาสังฆิกะ แต่ในแง่หลักฐานก็ยังมีข้อจำกัดดุจกำแพงกั้นขวางเพราะเอกสารค้นคว้ามักเป็นของฝ่ายเถรวาท ซึ่งแนวทางการค้นคว้าเช่นนี้ยังวนเวียนอยู่ซ้ำเดิม

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2563 การค้นคว้าเกี่ยวกับนิกายมหาสังฆิกะโดยอาจารย์ชาญณรงค์ บุญหนุน ได้ทำลายข้อจำกัดในการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ด้วยการนำข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จากหลากคัมภีร์ไม่เฉพาะฝ่ายเถรวาท อีกทั้งการทบทวนวรรณกรรมทั้งใหม่เก่าทั้งไทยเทศสาวถึงต้นตอ ทำการวิเคราะห์เทียบเคียงรื้อประเด็นมาทบทวนใหม่อีกครั้ง ตีพิมพ์บทความเรื่อง “การถอดรื้อประวัติศาสตร์การแตกนิกายของพุทธศาสนายุคแรกและความเข้าใจเกี่ยวกับนิกายเถรวาทและมหาสังฆิกะ” ลงในวารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาฯ

บทความดังกล่าวของอาจารย์ชาญณรงค์ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจหลายอย่างสำหรับผู้สนใจเรื่องประวัติศาสตร์การแตกนิกายระหว่างเถรวาทและมหาสังฆิกะ แต่ในบทความนี้พุ่งเป้าไปสู่คำถามที่เกี่ยวกับประเด็นว่า “เพราะเหตุใดชาวพุทธไทยเชื่อว่ามหาสังฆิกะเป็นผู้ให้กำเนิดมหายาน” โดยอาจารย์ชาญณรงค์ได้สรุปความเห็นของอาจารย์สิริวัฒน์ คำวันสาต่อประเด็นข้างต้นดังนี้

> *สิริวัฒน์ คำวันสา กล่าวว่า การเชื่อมโยงมหายานกับนิกายมหาสังฆิกะเช่นนี้เกิดขึ้นจากหนังสือ “ศาสนวงศ์” ที่แต่งเป็นภาษาบาลีโดยพระปัญญาสวามีชาวพม่า เมื่อ พ.ศ. 2405 ต่อมามีการถอดความเป็นอักษรโรมันและมีการตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ และกรมศิลปากรให้ถอดจากอักษรโรมันและแปลเป็นไทยตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2506 <u>จากหลักฐานภาษาบาลีที่แต่งขึ้นนี้ทำให้ชาวพุทธไทยเชื่อกันต่อมาว่า มหายานเกิดขึ้นจากนิกายมหาสังฆิกะ</u>* (ชาณณรงค์ บุญหนุน, 2563, หน้า 10)

จากข้อสรุปดังกล่าวทำให้ผู้เขียนต้องกลับไปอ่านทบทวนข้อความต้นฉบับของอาจารย์สิริวัฒน์อีกครั้ง ซึ่งมีข้อมูลเพิ่มเติมขยายตรงประโยคที่ได้ขีดเส้นใต้กำกับไว้ และเมื่อตรวจสอบพิจารณาหลักฐานที่อาจารย์สิริวัฒน์ได้ชี้แนะไว้ กลับพบสิ่งที่น่าตกใจไม่น้อยโดยจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

3. ต้นเหตุคือศาสนวงศ์ ?

เมื่อย้อนกลับไปตรวจสอบหนังสือของอาจารย์สิริวัฒน์ คำวันสา เราพบข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งให้ความชัดเจนมากขึ้น ส่วนนี้เป็นท่อนสำคัญซึ่งนำไปสู่การพบหลักฐานใหม่บางอย่าง โดยอาจารย์สิริวัฒน์ คำวันสาได้ยกเนื้อหาจากสำนวนแปลไทยของคัมภีร์*ศาสนวงศ์* ในหัวข้อ “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายาน” พร้อมทั้งแสดงความเห็นของตนเองต่อเรื่องดังกล่าวต่อประเด็นเรื่อง “เพราะเหตุใดชาวพุทธไทยเชื่อว่ามหาสังฆิกะเป็นผู้ให้กำเนิดมหายาน” มีดังนี้ (สำหรับเครื่องหมาย [ ] เป็นการเสริมเพิ่มเข้ามาของผู้เขียนบทความเพื่อให้เข้าใจชัดเจนขึ้น)

> “***พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายานขึ้น***
> *หลังจากพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว 100 ปี ภิกษุวัชชีบุตร แสดงอธรรม...*
>
> *เมื่อพระมหาเถระทั้งหลายสังคายนาครั้งที่ 2 แล้ว คณะอธรรมที่ได้แยกออกเป็นพวก ๆ จากคณะเถรวาทฝ่ายธรรมวาทีเกิดเป็นคณะอธรรมวาที 17 คณะ และคณะอธรรมวาทีเหล่านั้นมิได้เป็นพวกเถรปรัมปราในศาสนา ทั้งไม่เป็นผู้อุปการะช่วยเหลือศาสนาเหมือนนกยางไม่อยู่จำพวกหงส์ โคลานไม่อยู่จำพวกโค นาคไม่อยู่จำพวกทองคำ”* [เนื้อหาดังกล่าวข้างต้นอาจารย์สิริวัฒน์อ้างจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์* สำนวนแปลไทย]
>
> [ข้อวิจารณ์ของสิริวัฒน์ คำวันสา]
>
> *ข้อความมีเท่านี้ ต่อไปก็พูดถึงประวัติพระเถระบางรูปมี พระโมคคัลลีบุตร พระอุบาลีเถระ พระมหินทะ พระอิฏฐิยะแล้วก็จบปริจเฉทที่ 1 <u>ไม่มีบอกว่ามหายานเกิดขึ้นตรงไหน</u> อย่างไรดูสำนวนของ ศาสนวงศ์แล้ว ผมอยากจะถือว่าเป็นหนังสือเทศน์ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ ไม่น่าเชื่อถือ <u>แต่เนื่องจากแต่งเป็นภาษาบาลีมาก่อน คนไทยจึงยอมเชื่อถือ</u>...*

เมื่อปรากฏหลักฐานชัดเจนเช่นนี้ ก็เลยทำให้คนไทยเราเชื่อเอาง่าย ๆ โดยไม่ต้องใช้ความคิด เพราะมันเป็นภาษาบาลี ใครค้านก็กลัวบาป นี่แหละคือเหตุหนึ่งที่เราไม่ได้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์...

นี่ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่เราเชื่อว่า มหายานมาจากมหาสังฆิกะ

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้นของอาจารย์สิริวัฒน์ คำวันสา ที่สรุปว่า “คัมภีร์*ศาสนวงศ์* เป็นหลักฐานที่ทำให้ชาวพุทธไทยเชื่อว่ามหาสังฆิกะเป็นผู้ให้กำเนิดมหายาน” หากเราพิจารณาถึงเหตุผลของข้อสรุปดังกล่าว สามารถเรียบเรียงได้ดังนี้

1. ในหัวข้อ “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายาน” ของคัมภีร์*ศาสนวงศ์* สันนิษฐานได้ว่ามุ่งหมายเอานิกายมหาสังฆิกะกับมหายานว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน
2. แม้จะมีคำว่า “มหายาน” ที่หัวข้อดังกล่าว แต่ไม่มีเนื้อหาใดในปริจเฉทที่ 1 กล่าวว่า มหายานเกิดขึ้นอย่างไร
3. เพราะคัมภีร์*ศาสนวงศ์*รจนาเป็นภาษาบาลี จึงปราศจากข้อสงสัยเคลือบแคลง เชื่อโดยสนิทใจตามเนื้อหาในคัมภีร์

เมื่อพิจารณาโดยเฉพาะข้อ 3 ข้างต้นที่กล่าวถึงเหตุผลว่า “เพราะคัมภีร์*ศาสนวงศ์*รจนาเป็นภาษาบาลี จึง ปราศจากข้อสงสัยเคลือบแคลง เชื่อโดยสนิทใจ” มีการเน้นย้ำอยู่ถึง 2 ครั้ง 2 คราว ดังนั้นในหัวข้อถัดไป จะทำการสำรวจคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ฉบับไทยเพื่อให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปตามที่ได้ถูกกล่าวอ้างไว้

5. ต้นเหตุที่แท้จริงของความเข้าใจผิด –มหายานกำเนิดมาจากมหาสังฆิกะ- ในคัมภีร์ศาสนวงศ์

ในประเด็นมหายานกำเนิดมาจากมหาสังฆิกะ เหตุผลหลักที่อาจารย์สิริวัฒน์ได้กล่าวไว้คือ เนื่องมาจากข้อมูลในคัมภีร์*ศาสนวงศ์* อีกทั้งคัมภีร์นี้แต่งเป็นภาษาบาลีจึงมีความน่าเชื่อถือ เหตุผลนี้ถือเป็นหัวใจของความเห็นดังกล่าว ดังนั้นจึงต้องกลับไปทบทวนตรวจสอบคัมภีร์*ศาสนวงศ์*กันใหม่อีกครั้ง

สำหรับคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ฉบับไทย ผู้แปลคืออาจารย์แสง มนวิทูร ประกอบด้วยสองส่วนหลักคือ 1. คำแปลไทย 2. *ศาสนวงศ์*บาลีอักษรไทย เมื่อตรวจสอบคำแปลไทยก็พบว่ามีคำแปลในเชิงหัวข้อว่า “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกันเกิดลัทธิมหายานขึ้น” พบอยู่ในสำนวนแปลไทย หน้า 19 และเมื่อพิจารณาเนื้อหาตั้งแต่นี้ไล่เรียงหน้าไปจนจบปริเฉทที่ 1 ก็ไม่พบเรื่องราวของพระพุทธศาสนามหายานแม้สักนิดเดียว แต่เป็นเรื่องราวของนิกายมหาสังฆิกะในสังคายนาครั้งที่ 2 และการแตกนิกายที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นอธรรมวาทีอีก 17 นิกาย ตรงตามที่อาจารย์สิริวัฒน์ได้กล่าวไว้ทุกประการไม่ผิดเพี้ยน โดยสรุปสุดท้ายแล้วกลับไม่พบหลักฐานอะไรอื่นเลยนอกจากคำแปลที่กล่าวไว้ว่า “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายานขึ้น” แต่อย่างไรก็ตาม ยังเหลือเหตุผลอีกอย่างที่อาจารย์สิริวัฒน์ได้ชี้แนะไว้คือ *เพราะคัมภีร์ศาสนวงศ์รจนาเป็นภาษาบาลี จึงเชื่อตาม ๆ กันมา จึงไม่มีใครคัดค้าน* ซึ่งเป็นร่องรอยสุดท้ายในการสืบสาวเรื่องนี้ หากสอบทานสำนวนแปลไทยกับต้นฉบับบาลี อาจพบข้อมูลอะไรสักอย่างที่อาจทำให้เราเข้าใจได้กระจ่างชัดขึ้นกว่าเดิม

เมื่อกลับไปสอบทาน*ศาสนวงศ์*บาลีอักษรไทยเทียบกับสำนวนแปลไทยที่อยู่ในเล่มเดียวกัน กลับพบสิ่งที่น่าตกใจไม่น้อย กล่าวคือ ไม่พบคำว่า “มหายาน” ในท่อนดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น ประโยคทั้งประโยคที่กล่าวว่า “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายานขึ้น” ไม่มีปรากฏเลยในต้นฉบับบาลีอักษรไทย และเพื่อให้แน่ชัดมากขึ้นในเรื่องความถูกต้องของต้นฉบับภาษาบาลี จึงสอบทานกับฉบับบาลีอักษรโรมันโดย Mabel Bode ของสมาคมบาลีปกรณ์ ปรากฏว่าไม่มีประโยคบาลีดังกล่าวด้วยเช่นกัน (Bode, 1897, p.13) ยิ่งไปกว่านั้นก็เพิ่มการตรวจสอบสำนวนแปลภาษาอังกฤษของคัมภีร์*ศาสนวงศ์*โดย Bimala Churn Law เนื่องจากกริ่งเกรงว่าอาจได้รับอิทธิพลมาจากสำนวนแปลภาษาอังกฤษ ผลปรากฏว่า ก็ไม่พบประโยคดังกล่าวด้วยเช่นกัน (Law, 1952, p.14) รวมถึงเนื้อหาในท่อนดังกล่าวจนจบปริจเฉทที่ 1 ไม่ปรากฏหลักฐานทางข้อเขียนอันใดเลยที่กล่าวว่า “นิกายมหาสังฆิกะเป็นต้นกำเนิดของมหายาน” ดังเช่นที่สิริวัฒน์ได้ชี้แนะประเด็นดังกล่าวไปแล้วข้างต้น โดยขอสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางเปรียบเทียบบาลี-สำนวนแปลของศาสนวงศ์ฉบับไทย PTS และสำนวนแปลอังกฤษ

ศาสนวงศ์ แปลไทย	*ศาสนวงศ์* บาลีอักษรไทย	*ศาสนวงศ์* ฉบับ PTS	*ศาสนวงศ์* ฉบับแปลอังกฤษ
พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกันเกิดลัทธิมหายานขึ้น			
หลังจากพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว 100 ปี ภิกษุวัชชีบุตร แสดงอธรรมวัตถุ คือ ข้อปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมดั่งได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ปรึกษากับภิกษุผู้ประพฤติไม่เป็นธรรมที่ถูกขับไล่ตอนทำสังคายนาครั้งแรก แสวงหาเพื่อนร่วมงานได้แล้ว ทำสังคายนาเหมือนที่พระมหาเถระได้ทำมาแล้วแต่เปลี่ยนใช้โวหารว่ามหาสังคีติ	ปรินิพฺพานโต หิ ภควโต วสฺสสตานํ อุปริ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว วชชิปุตฺตกา ภิกฺขู อธมฺมวตฺถูนิ ทีเปตฺวา ปฐมสงฺคีติกาเล พหิกเตหิ ปาปภิกฺขูหิ สทฺธึ มนฺเตตฺวา สหายํ คเวเสตฺวา มหาสงฺคีติโวหาเรน มหาเถรา วิย สงฺคีตึ อกํสุ ฯ	Parinibbanato hi bhagavato vassasatanam upari pubbevuttanayen’ eva Vajjiputaka bhikkhu adhammavatthuni dipetva pathamasamgitikale bahikatehi papabhikkhuhi saddhim mantetva sahayam gavesetva mahasamgitivoharena mahathera viya samgitim akamsu. (Bode, 1897, p. 13)	One hundred years after the Blessed One’s parinibbana when the Vajjiputtaka monks, as said before, had promulgated the illegal points and conferred with the wicked monks who had been out at the time of the Second Council and had sought their associates that like the great Elders, held a council called the Great Council. (Law, 1952, pp. 14-15)

คำแปลดังกล่าวใส่เพิ่มเข้ามาในสำนวนแปลไทย ไม่ปรากฏประโยคบาลีดังกล่าวในบาลีอักษรไทยและฉบับ PTS ส่วนสำนวนแปลภาษาอังกฤษก็ไม่พบคำแปลดังกล่าวเช่นกัน

โดยสรุป ท่อนที่กล่าวว่า “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกันเกิดลัทธิมหายานขึ้น” ในคัมภีร์*ศาสนวงศ์*แปลไทยที่ถูกกล่าวอ้างเป็นหลักฐานในความเห็นที่ว่า “มหายานกำเนิดจากนิกายมหาสังฆิกะ” เป็นการเขียนเติมเข้ามาเองของทางผู้แปล ซึ่งไม่มีในต้นฉบับบาลี*ศาสนวงศ์*ทั้งในบาลีอักษรไทยและฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ อีกทั้งก็ไม่พบคำแปลท่อนนี้ในสำนวนแปลภาษาอังกฤษ นี้คือต้นเหตุของเรื่องราวทั้งหมด ดังนั้นโดยแท้จริงแล้วจึงไม่มีหลักฐานอันใดเลยจากตัวคัมภีร์*ศาสนวงศ์*เองที่บ่งบอกว่า “มหายานกำเนิดมาจากนิกายมหาสังฆิกะ” เป็นการเข้าใจผิดกันมาโดยตลอด

6. ลำดับกระบวนการเข้าใจผิด

บทความอาจารย์ชาญณรงค์ บุญหนุนได้รวบรวมทบทวนให้เห็นถึงความเห็นจากหลากเอกสารวิชาการไทยที่มีมุมมองเหมือนกันว่า “พระพุทธศาสนามหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะ” แต่อาจมีการนำเสนอสาเหตุการกำเนิดมหายานที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งก็ไม่ได้แสดงให้เห็นหลักฐานรายละเอียดปรากฏชัดเจนสักเท่าไร (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2563, หน้า 10-13) มีเพียงอาจารย์สิริวัฒน์ คำวันสาที่เชื่อมโยงชี้เป้าให้เห็นชัดเจนว่าต้นเหตุคือคัมภีร์ *ศาสนวงศ์* โดยให้เหตุผลว่าเพราะแต่งเป็นภาษาบาลีจึงทำให้คนเชื่อถือจวบจนบัดนี้เข้า 60 ปีเต็ม ทว่าในที่สุดแล้วก็กลับกลายเป็นว่าต้นเหตุไม่ใช่ตัวคัมภีร์*ศาสนวงศ์* แต่กลายเป็นผู้แปลที่ใส่ข้อมูลนี้เข้ามาเอง

หากเราจะลำดับสาเหตุการเข้าใจผิดในความเห็นที่ว่า “พระพุทธศาสนามหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะ ต้นเหตุมาจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์*” สามารถไล่เรียงได้ดังนี้

1. ผู้แปลคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ได้เพิ่มเติมประโยคคล้ายเป็นหัวข้อเข้ามาเอง โดยประโยคนั้นเขียนว่า “พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกัน เกิดลัทธิมหายานขึ้น” ซึ่งประโยคนี้ไม่พบแม้ในต้นฉบับบาลีอักษรไทยและบาลีอักษรโรมันของทางสมาคมบาลีปกรณ์ด้วยเช่นกัน
2. มีการดึงข้อมูลจากข้อแรกไปใช้ในท่อนดังกล่าว โดยดึงแต่สำนวนแปลไทย ไม่ได้เกิดการสอบทานตัวต้นฉบับบาลีอักษรไทยว่าถูกต้องหรือไม่ แม้อาจารย์สิริวัฒน์จะกล่าวย้ำเกี่ยวกับเรื่องคัมภีร์*ศาสนวงศ์*แต่งด้วยภาษาบาลีเองก็ตาม แต่ก็ไม่รู้ด้วยสาเหตุประการใดท่านจึงขาดการสอบทานกับต้นฉบับบาลี และได้ชี้เป้าหลักฐานว่า ต้นเหตุที่กล่าวว่า “มหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะ” มา

จากคัมภีร์*ศาสนวงศ์* ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่ตัวคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ที่เป็นต้นเหตุ แต่กลับตาลปัตร ต้นเหตุเกิดจากผู้แปลที่เติมเข้าไปเอง

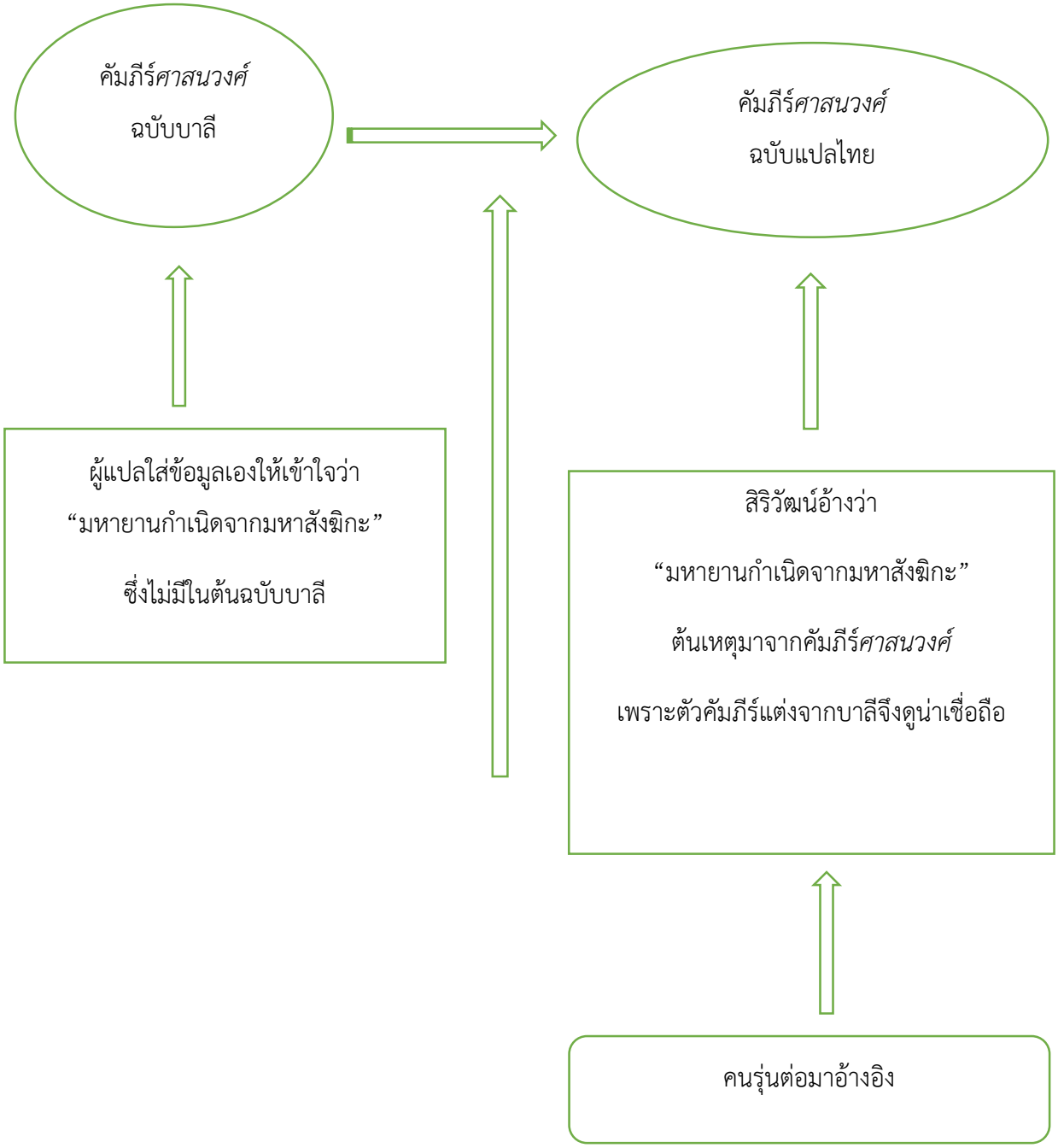
3. ได้มีการอ้างอิงต่อ ๆ กันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

7. สรุป

บทสรุปของเรื่องนี้ ทำให้ผู้เขียนนึกไปถึงตอนชมภาพยนตร์ต่างประเทศเรื่องหนึ่งชื่อว่า Usual Suspect ฉายในปี 1995 ซึ่งเป็นหนังแนวสืบสวนสอบสวนว่าใครคือคนร้ายในเรื่อง และตอนจบหนังก็หักมุมจนคนดูถึงกับ เหวออึ้งอ้าปากค้าง ทำให้รู้ว่าโดนหลอกมาทั้งเรื่อง หากผู้ชมที่มีรสนิยมชอบหนังประเภทนี้ก็อาจรู้สึกเจ็บใจเสียเหลี่ยมไม่น้อยพลางรำพึงในใจว่า พลาดไปได้อย่างไร เมื่อรู้สึกตัวได้สติก็ขอแก้มือกลับไปดูใหม่อีกรอบเพื่อจับจ้องในรายละเอียดต่าง ๆ

ก็คงเช่นเดียวกับการหักมุมตอนจบของหนัง เมื่อได้ตรวจสอบความเห็นที่กล่าวอ้างว่า “การกำเนิดมหายานมาจากนิกายมหาสังฆิกะ โดยชี้เป้าว่าต้นเหตุมาจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์*” ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว ความเห็นดังกล่าวเกิดจากการกล่าวหาที่ขาดการตรวจสอบทำให้ชี้เป้าผิดพลาดทั้งที่มีเจตนาดี เพราะคัมภีร์*ศาสนวงศ์* ไม่ใช่ต้นเหตุอย่างที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวร้ายมาตั้งแต่ต้นเรื่อง แต่กลับกลายเป็นผู้แปลคัมภีร์*ศาสนวงศ์*ฉบับไทยต่างหากซึ่งเสริมคำแปลลงไปทั้ง ๆ ที่ไม่มีในต้นฉบับทำให้คนอ่านเกิดความเข้าใจผิด

ดังนั้นจากการตรวจสอบคัมภีร์*ศาสนวงศ์*พบว่า ไม่มีหลักฐานใดเลยที่กล่าวว่า “มหายานกำเนิดจากนิกายมหาสังฆิกะ” สามารถสร้างเป็นแผนภาพแสดงกระบวนการความเข้าใจผิดได้ดังนี้

อย่างไรก็ตามข้อสรุปในที่นี้เป็นเพียงปฏิเสธความเห็นที่ว่า “มหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะโดยอ้างหลักฐานมาจากคัมภีร์*ศาสนวงศ์*” เท่านั้น แต่ไม่ได้กินความรวมไปถึงการปฏิเสธทุกความเห็นที่ว่า “มหายานกำเนิดจากมหาสังฆิกะ”

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2506). *ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา*: *พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม ฉนฺโน) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 23 มีนาคม 2506.* โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม: กรุงเทพฯ.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2563). “การถอดรื้อประวัติศาสตร์การแตกนิกายของพุทธศาสนายุคแรก และความเข้าใจเกี่ยวกับนิกายเถรวาทและมหาสังฆิกะ.” *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ปีที่ 27 เล่มที่ 2, 1-51.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2523). *พุทธศาสนาในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: กรุงสยามการพิมพ์.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสต์. (2551). พระพุทธศาสนามหายาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bode, Mabel (editor). (1897). *Sasanavamsa*. London: Published for the Pali Text Society by Henry Frowde Oxford University Press Warehouse, Amen Corner E.C.

Law, Bimala Churn. (1952). *The History of the Buddha’s Religion (Sasanavamsa)*: *Sacred Books of the Buddhists no. XVII*. London: Luzac and Co. Ltd.